

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าจีน
ในการพัฒนาเมืองและชุมชนภูเก็ต

นายพงศ์สวัสดิ์ สระวาสี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาผังเมืองมหาบัณฑิต

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2539

ISBN 974-635-545-7

ลิขสิทธิ์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**GUIDELINES FOR CONSERVATION AND DEVELOPMENT
OF CHINESE SHRINE IN URBAN
AND COMMUNITY DEVELOPMENT OF PHUKET**

Mr. Pongsawad Saravarsi

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Urban and Regional Planning

Department of Urban and Regional Planning

Graduate School

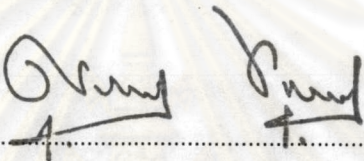
Chulalongkorn University

Academic year 1996

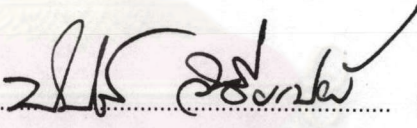
ISBN 976-635-545-7

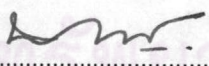
หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าจีนในการพัฒนาเมืองและชุมชนภูเก็ต
โดย นายพงศ์สวัสดิ์ สระวาสี
ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บรรณโคภิษฐ์ เมฆวิชัย

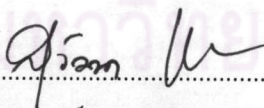
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

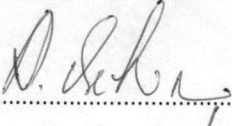

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ คุภาวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพันธ์ วิเชียรน้อย)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บรรณโคภิษฐ์ เมฆวิชัย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สวัญนา ชาดานิติ)

..... กรรมการ
(นายชาดาพงษ์ ประคัลภกุล)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

พงศสวัสดิ์ สระวาสี : แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าจีนในการพัฒนาเมืองและชุมชนภูเก็ต
(GUIDELINES FOR CONSERVATION AND DEVELOPMENT OF CHINESE SHRINE IN URBAN AND
COMMUNITY DEVELOPMENT OF PHUKET) อ.ที่ปรึกษา : ผศ. ดร. บรรณโคภิชรุ์ เมฆวิชัย,
158 หน้า. ISBN 974-635-545-7

การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของเกาะภูเก็ตได้เริ่มต้นมาเมื่อ ปี 2530 เนื่องจากผลของการเปลี่ยนแปลง
บทบาทหน้าที่ของเมืองจากชุมชนเหมืองแร่ที่ตกต่ำลง ประกอบกับในปีดังกล่าวรัฐบาลได้มีนโยบายและประกาศเป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามามายังจังหวัดภูเก็ตมากยิ่งขึ้น และเพิ่มขึ้นถึง 2,500,000 คนในปี
ปัจจุบัน โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะให้ความสนใจกับหาดทรายชายทะเล และทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวแบบ
ธรรมชาติมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากบนเกาะภูเก็ต ทั้งนี้เนื่องจากเกาะภูเก็ต
เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน รวมทั้งสภาพสังคมที่มีการผสมผสานทั้งทางด้านการใช้ที่ดิน
ขนบธรรมเนียมประเพณี ลักษณะอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมของชาว
จีนและชาวไทยได้เป็นอย่างดี

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำเอาการใช้ที่ดินและอาคารซึ่งเป็นศาลเจ้าจีนโบราณที่มีอายุร่วม 80-100 ปี มา
ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งในทางด้านกายภาพ บทบาทและหน้าที่ รวมทั้งความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชน โดยการกำหนดตัวชี้
วัดเพื่อนำมาหาค่าคะแนนแบ่งกลุ่มสำหรับการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ศาลเจ้าบางเหนียว ศาลเจ้ากะทู้ ศาลเจ้าจู้ต่วย และศาลเจ้ามุดจ้อ

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ศาลเจ้าแสงธรรม ศาลเจ้าแม่ย่านาง ศาลเจ้าท่าเรือ และศาลเจ้าปุนถ้ำกัง

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ศาลเจ้ากวนอู ศาลเจ้าเต๋กุนไตเต ศาลเจ้าสามอ่องหนู ศาลเจ้าต๋องย่องสู ศาลเจ้านาคา

และศาลเจ้าทุ่งทอง

หลังจากนั้นจึงได้กำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ในส่วนที่เกี่ยวข้อง ลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรม และ
การตกแต่งภายในของอาคาร และพัฒนาในส่วนที่เป็นตัวอาคาร สภาพการใช้ที่ดิน และการเข้าถึงและการจัดเตรียมสิ่ง
อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พร้อมทั้งเสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบ
ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร จัดการศาลเจ้าจีนให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือจะต้องประสานการพัฒนาทั้ง
ภาคเอกชนในการที่จะผลักดันให้ศาลเจ้าจีนเหล่านี้อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวด้วย

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาดังกล่าวจะส่งผลต่อการพัฒนาเมืองภูเก็ตตามบทบาท
หน้าที่ที่เป็นเมืองท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์
แล้ว ก็จะเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีการผสมผสานระหว่างชาวไทยและชาวจีนให้สืบต่อไปอีกด้วย

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

สาขาวิชา การวางแผนเมือง

ปีการศึกษา 2539

ลายมือชื่อนิสิต พงศสวัสดิ์ สระวาสี

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

#G# 635185 : MAJOR URBAN AND REGIONAL PLANNING DEPARTMENT OF URBAN AND REGIONAL PLANNING

KEY WORD: CHINESE SHRINE / CONSERVATION / DEVELOPMENT OF TOURISM / PHUKET / LAND USE

PONGSAWAD SARAVASI : GUIDELINES FOR CONSERVATION AND DEVELOPMENT OF

CHINESE SHRINE IN URBAN AND COMMUNITY DEVELOPMENT OF PHUKET THESIS ADVISOR :

ASSO. PROF. BANNASOPIST MAEKVICHAI Ph.D 158 pp. ISBN 976-635-545-7

Due to the changes of its role from the declined mineral communities together with the government policy to promote the 1987 as the Thailand Tourist Year Up to the present year, The development of Phuket tourism has started in 1987 Phuket has served nearly 2,500,000 tourists of whose main interests are focused on beach, sea, and natural resources rather than historical resources. According to its long history, its societies are characterized by the integration of land uses, tradition, and culture. The architectures are fascinated and well reflected to the living life of the Thai - Chinese societies.

This study has intended to gather information on land and building uses of the ancient Chinese Shrines aged about 80 - 100 years old in order to analyze on them physical aspects, roles and function in relation to the communities. The method was to design "The weight - factors" and utilized them to classify the conservation and development guideline for cultural tourism into 3 group :

Group 1 Bangniow Shrine, Katu Shrine, Jui - Tui Shrine, Pudjaw Shrine ;

Group 2 Saeng Dhama Shrine, Mae Yanang Shrine, Tharua Shrine, Punthao Kong Shrine ; and

Group 3 Kuan - Ou Shrine, Tae Kun Tai Tae Shrine, San Ong hu Shrine, Tong Yong Su Shrine, Naka Shrine, Thung Thong Shrine

Then, the relevant concepts were taken into consideration such as architectural characteristic, interior design, building renewal, land uses and accessibility, basic utilities for tourism, recommendation of low amendment to proper the Shrine management, coordination with private sectors to promote these Shrines into the tourist.

This study will create direct effect on the development of Phuket tourism which benefit not only to increase the number of historical tourist resources but also to conserve the culture heritage of their integrated Thai - Chinese societies as well.

ภาควิชา.....การวางแผนภาคและเมือง.....ลายมือชื่อนิติศ.....พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิวัณ

สาขาวิชา.....การออกแบบเมือง.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา.....2539.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

แม้ว่าการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการกล่าวถึงการท่องเที่ยวที่เป็นเรื่องของความสวยงามตามธรรมชาติมากกว่าที่จะกล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่จังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองเก่าแก่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจไม่แพ้เมืองอื่น ๆ ทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้มีการศึกษาเรื่องของศาลเจ้าจีนในเขตจังหวัดภูเก็ตขึ้น

ในการศึกษารั้งนี้ได้รับความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย โดยเฉพาะ คุณ ไชยยุทธ ปิ่นประดับ อดีตสมาชิกสภาจังหวัดภูเก็ตที่ได้ให้แนวคิดและข้อมูลเกี่ยวกับศาลเจ้าจีน คุณนวิระ ขอบแตง และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานผังเมืองจังหวัดภูเก็ตทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และคำแนะนำต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์และทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงด้วยดี

และในท้ายที่สุดต้องขอขอบคุณ ผศ.ดร. บรรณโคภิษฐ์ เมฆวิชัย อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ช่วยเหลือให้คำแนะนำตรวจแก้วิทยานิพนธ์จนแล้วเสร็จ รวมทั้งคุณพ่อ - คุณแม่ ที่ได้สอบถามความก้าวหน้าและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยอยู่เสมอ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พงศ์สวัสดิ์ สระวาสี
มกราคม ๒๕๔๐

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ณ
คำนำ	
บทที่ 1	
บทนำ	1
1.1 สภาพปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	4
1.3 ข้อยกเว้นในการศึกษา	5
1.4 นิยามคำศัพท์ที่ใช้	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.6 พื้นที่ศึกษา	6
1.7 วิธีการศึกษาและเก็บข้อมูล	6
1.8 การวิเคราะห์ข้อมูล	7
1.9 แหล่งข้อมูล	8
1.10 การเสนอผลการศึกษา	9
บทที่ 2	
ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 บทบาทของจังหวัดภูเก็ตในระดับนโยบาย	11
2.1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)	11
2.1.2 แผนพัฒนายุทธศาสตร์จังหวัดภูเก็ต	11
2.1.3 ผังโครงสร้างจังหวัด	12
2.1.4 ผังเมืองรวมเมืองภูเก็ต	12
2.1.5 แผนการลงทุนจังหวัดภูเก็ต	13

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.1.6 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวภาคใต้จังหวัดพังงา กระบี่ ภูเก็ต	13
2.1.7 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต 5 ปี	14
2.2 แนวความคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพ ประเภทโบราณสถาน	17
2.2.1 ความหมายของการอนุรักษ์และการพัฒนา	17
2.2.2 แนวความคิดทั่วไป	19
2.2.3 แนวทางการจัดทำแผนพัฒนา	20
2.2.4 แนวความคิดในการออกแบบเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา ...	21
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน	25
2.3.1 ความหมายของการใช้ที่ดิน	26
2.3.2 ประเภทของการใช้ที่ดินที่สำคัญ	28
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์อาคารเก่าของเกาะภูเก็ต	32
2.4.1 บทบาทของเมืองภูเก็ตในด้านการท่องเที่ยว ด้านประวัติศาสตร์	33
2.4.2 ศาลเจ้าจีนอาคารเก่าแก่บนเกาะภูเก็ต	34
บทที่ 3 สภาพทั่วไปของจังหวัดภูเก็ตและบทบาทด้านการท่องเที่ยว	38
3.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	38
3.2 ภูมิประเทศ	38
3.3 ภูมิอากาศ	41
3.4 การปกครองและการบริหาร	42
3.5 การคมนาคมขนส่ง	44
3.6 สภาพชุมชนและการใช้ที่ดิน	54

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.7	ลักษณะทางด้านประชากร	59
3.8	แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด.....	64
3.9	ประเพณีและอาหารพื้นเมือง	71
3.10	บทบาทด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตในปัจจุบัน	74
3.11	มูลเหตุ กำเนิด และความเป็นมาของศาลเจ้า	80
3.11.1	สาเหตุของการสร้างศาลเจ้า	80
3.11.2	สาเหตุของการสร้างโรงเจ	82
3.11.3	ความสำคัญของศาลเจ้าที่มีต่อชุมชนทางด้านศาสนา..	83
3.11.4	ความสำคัญของศาลเจ้าต่อชุมชนทางด้านสังคม และการศึกษา	84
3.11.5	ความสำคัญของศาลเจ้าต่อชุมชนทางด้านการบิน ..	84
3.11.6	วิธีการไหว้เจ้า	84
3.12	ความเป็นมาของศาลเจ้าจีนบนเกาะภูเก็ต	86
3.12.1	ศาลเจ้าประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์	87
3.12.2	ประจําตระกูล	88
3.12.3	ศาลเจ้าอนุสรณ์ของคุณงามความดี	88
3.12.4	ศาลเจ้าประกอบพิธีกรรม	89
3.13	ชนิดของศาลเจ้าจีน	89
3.13.1	ศาลเจ้าจีนของทางราชการ	90
3.13.2	ศาลเจ้าจีนของเอกชน	90
3.14	ลักษณะของศาลเจ้าจีนบนเกาะภูเก็ต.....	90
3.14.1	ขนาดของอาคาร	91
3.14.2	รูปทรงและลักษณะทางสถาปัตยกรรม	91
3.14.3	ลักษณะภายในของศาลเจ้าจีน	91
3.14.4	สภาพภายนอกอาคาร	91

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	
บทบาทและปัญหาของศาลเจ้าเงินบนเกาะภูเก็ต	92
4.1	บทบาทของศาลเจ้าเงินในปัจจุบัน
4.1.1	บทบาทในด้านกายภาพ
4.1.2	บทบาทในทางสังคม
1)	เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
2)	เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม
3)	เป็นที่พึ่งทั้งทางกายและใจของสังคม
4)	เป็นสถานที่พักผ่อน
5)	เป็นสถานที่จอดรถ
6)	เป็นสถานที่เก็บสิ่งของเครื่องใช้สำหรับชุมชน
4.1.3	บทบาทในทางเศรษฐกิจ
4.2	ปัญหาในปัจจุบัน
4.2.1	ปัญหาจากตัวศาลเจ้าเงิน
1)	ประวัติความเป็นมา
2)	บทบาทของศาลเจ้าเงิน
3)	การบริหารการจัดการ
4)	สภาพทางกายภาพ
(1)	ความเก่าแก่ของตัวอาคาร
(2)	สภาพภูมิทัศน์
(3)	สภาพอาคารโดยรอบ
(4)	ขนาดของพื้นที่ดิน
(5)	การขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก
4.2.2	ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายของรัฐ
1)	บทบาทด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต
2)	กฎระเบียบที่ใช้บังคับ

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3) การสนับสนุนงบประมาณ	102
4) แนวทางการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์	103
5) การพัฒนาพื้นที่โดยรอบ	103
4.2.3 ปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	103
1) การขาดแคลนวัสดุก่อสร้าง	103
2) การขาดแคลนช่างฝีมือ	103
3) การยอมรับจากสังคม	
4.3 การกำหนดตัวชี้วัดเพื่อคัดเลือกศาลเจ้าจีนเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนา	104
4.3.1 อายุของอาคาร	104
4.3.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	104
4.3.3 ที่ตั้ง	104
4.3.4 องค์ประกอบภายในศาลเจ้าจีน	104
4.3.5 ความนิยมของชุมชน	105
4.3.6 ขนาดของเนื้อที่	105
4.3.7 การถือครองที่ดิน	105
4.3.8 สภาพภูมิทัศน์และการใช้ที่ดินโดยรอบ	105
4.3.9 การเข้าถึงและพื้นที่การขยายตัวในอนาคต	105
4.3.10 แผนงานโครงการและความร่วมมือของชุมชน	105
4.4 การจัดลำดับความสำคัญของศาลเจ้าจีนในการอนุรักษ์ และพัฒนา	106
4.4.1 กลุ่มที่มีความจำเป็นเร่งด่วนลำดับที่ 1	107
4.4.2 กลุ่มที่มีความจำเป็นเร่งด่วนลำดับที่ 2	107
4.4.3 กลุ่มที่มีความจำเป็นเร่งด่วนลำดับที่ 3	107

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้าเงินกับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน	108
4.5.1 ศาลเจ้าท่าเรือ	109
4.5.2 ศาลเจ้ากวนอู	109
4.5.3 ศาลเจ้าเต้กุนไต้เต	109
4.5.4 ศาลเจ้าสามอ่องหู	109
4.5.5 ศาลเจ้าพระปิ่นเกล้ากั๊ง	109
4.5.6 ศาลเจ้าต๋องย่องสู	110
4.5.7 ศาลเจ้ากะทู้	110
4.5.8 ศาลเจ้าแม่ย่านาง	110
4.5.9 ศาลเจ้าจู้ต่วย	110
4.5.10 ศาลเจ้าปุดจ้อ	110
4.5.11 ศาลเจ้าบางเหนียว	111
4.5.12 ศาลเจ้าแสงธรรม	111
4.5.13 ศาลเจ้านาคา	111
4.5.14 ศาลเจ้าทุ่งทอง	111
บทที่ 5 การกำหนดแนวทางการพัฒนาศาลเจ้าเงินในอนาคต	141
5.1 ด้านกายภาพ	142
5.1.1 การใช้ที่ดิน	142
5.1.2 ตัวอาคารศาลเจ้าเงิน	143
5.1.3 การตกแต่งภายในอาคาร	144
5.1.4 การปรับปรุงสภาพภายนอกอาคาร	145
5.1.5 การปรับปรุงสภาพการเข้าถึง	147

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2 ด้านการบริหารและการจัดการ	147
5.2.1 การปรับปรุงระเบียบการบริหารของศาลเจ้าจิ้น.....	147
5.2.2 การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง ที่มีผลกระทบต่อศาลเจ้า	148
บทที่ 6 บทสรุปและเสนอแนะ	150
6.1 บทสรุป	150
6.1.1 บทบาทของชุมชนเมืองภูเก็ต	150
6.1.2 บทบาทของศาลเจ้าจิ้นต่อชุมชนภูเก็ต	151
6.1.3 แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา	152
6.2 ข้อเสนอแนะ	153
6.2.1 การกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การท่องเที่ยว	154
6.2.2 การปรับปรุงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	154
6.2.3 การประสานงานกับภาคเอกชนในการพัฒนา.....	154
6.2.4 การวางแผนแม่บทแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ...	155
รายการอ้างอิง	156
ประวัติผู้เขียน	158